

PULA IMVULA

GROWING FOOD • PEOPLE • PROSPERITY

TUBAFATSO – go oketsa tlhotlhwa ya mmidi wa gago

LENANEO LA TLHABOLOLO YA BALEMIRUI LA GRAIN SA E TLHOTLHELETS A BALEMIRUI GO OKETS A TLHOTLHWYA YA TLHAKA YA BONA. MOKGA MONGWE O O GAKATSANG O RE BATLANG GO O BONTSHA BALEMIRU MO LENANEONG LA GO TLHABOLOLA O BITSWA TUBAFATSO.

Tubafatso ke tiragalo e kgethegilweng ya go fetola mmidi, mme le tlhaka ya dijwalwa tse dingwe jaaka mabele, go oketsa maemo a kotlo le go kgonisa batho go o dirisa ka mekgwa e e farologaneng fa e apeiwa kgotsa fa e beswa. Mmidi o a inwa, mme o apeiwa mo metsing a alekale (kalaka le metsi), o a tlhatswa mme o a tlhobolwa (dikokola di nna boleta mme di ka tlowsa ka go tlhatswa tlhaka).

Jenny Mathews, Mokwadi wa
Pula Imvula. Romela e meile go
jenjonmat@gmail.com

Go dumelwa gore tiragalo e tlosa bokana bo bo ka nnang 90% - 97% ya borai mo mmiding. Ke ka jalo go dumelwa gore ke mokgwa o o siameng o o ka rutwang balemirui gore ba o dirise. Morago ga go ina tlhaka sentle, mmoko wa mmidi jaanong o bitswa **tubego** mme o ka silwa wa kgaogangwa

MAFOKO A GA...

Jerry Mthombothi

LEFAPHA LA BOLEMIRUI, GRAIN SA, BAREKISI BA DITOKELELO LE DITHULAGANYO TSE DINGWE BA RUTA BALEMIRUI GO DIRISA MEKGWA E E SIAMENG YA GO UMA KUMO YA BOLEMIRUI. BALEMIRUI BA RUTWA MEKGWA YA BOLAODI BA MEBU, BOLAODI BA DISENYI LE MALWETSE, MELAWANA YA TSAMAISO YA MOKGWA WA BOLEMIRUI BA TSHOMARELO MME LE DINTLHA TSE DINGWE TSE DINTSI.

Balemirui ba neiwa kitso ya bokgoni ba gore ba dire jang go kgona go uma kumo e e maemo a a kwa godimo le go oketsa bokana ba kumo e e bonwang. Bothata bo balemirui ba ntseng ba bo bona ke go se nne le didiriswa tsa go kgagola mmu, tse di jwaland le tse di gaset sang, e le sekao, go kgona go baakanya mebu ka tshwanno go nna le mebu e e boteng e e nang kgono ya go tseneletsa metsi, e e bopilweng sentle, e e kgonang go tshwara metsi le kotlo.

Go adima ka go duela didiriswa mo bakonteraka go a tura mme balemirui ba sala ba tsaya ditselakhutswane ka go se dire tiro jaaka go tshwanetse. Fa molemirui a batla go dirisa bolemirui ka tshwanno ga a a tshwanelo go tsaya ditselakhutswane ka gore go tlaa felela go mo naya thobo e e sa lekaneng e bile a ka se kgone go bona bokana ba madi bo a bo loketseng mo mmung. Ka nako e e fetileng, go ne go direga gore balemirui ba amogege thuso mabapi le tiriso ya metshene, mme bothata bo ne bo le gore batho bao ba ba neng ba neilwe maikarabelo a go laola diterekere le didiriswa tse dingwe ba ne ba sa laole ka tshwanno. Bakgweetsi ba ba neng ba dirisiwa ba ne ba sa rutegwa kgotsa ba ne ba sa kgone tiro ya go kgweetsa diterekere tseo ka tshwanno e bile ba ne ba sa tlhokomele didiriswa ka kelothoko. Mathata a mangwe a ne a le gore didiriswa tseo di ne di dirisiwa go direla bangwe le bangwe fela.

Mo bogompienong Lefapha la Bolemirui mo kgaolong ya Mpumalanga ka Lenaneo la Tlhokomelonaga, le kgonne go tlamelia didiriswa tsa go jwala le didiriswa tsa go gasetsa go balemirui go laolwa ke ditlhophha tsa dithuto tsa Grain SA. Di laola tiriso ya didiriswa mme di netefatsa gore fa sengwe se robega, di reke se sentshwa e bile di se lokele gape. Leloko le lengwe le le lengwe le duela sengwenyana gore madi ao a dirisiwe go hira diterekere go goga didiriswa tsa go jwala le tsa go gasetsa le go duela bakgweetsi ba ba dirisang didiriswa. Tswelelopele e setse e supiwa mo masimong a balemirui ba bangwe ka gore bontsi ba balemirui ga ba sa tlhola ba jwala dijwalwa ka diatla mme ba dirisa didiriswa tseo tsa bolemirui.

Gore ditragalo jaaka tse di kgone go tswelela pele e bile di kgone, go tlhokiwa bodirisanommogo bo bo tileng go tshegetsa balemirui go kgona go ema ka maoto a bona le go kgona go tswelela go dirisa bolemirui ka tshwanno. Re rata go tlhotlheletsa balemirui botlhe le badirisanimmogo botlhe go dirisana mmogo ka tshwanno ba le setlhophha se le sengwe go kgona go bona ditharabololo mmogo go fetola maemo a bodirelo bo. ■

Tubafatso...

Mmoko wa mmidi o a tlhobolwa, o a silwa, o a kgaogangwa mme o dubiwa go nna tege e e bitswang masa.

e bile o fetolwa ka go o tlhakathkanya le metsinyana go nna tege ya mmidi e e bitswang **masa** (**Setshwantsho sa 1a le Setshwantsho sa 1b**).

Tege ya masa e ka dirisiwa ka mekgwa e e farologaneng, e le sekao: Dikgaolonyana tsa masa di bopiwa go nna dibolonyana mme di a phaphatiwa go nna didisiki. Ditorotila tse di ka beswa mo setofong kgotsa mo ontong ya setofo. Ka go di gadika, ditorotila le mesetwana ya ditorotila di ka fetolwa gape go nna ditshipisi tsa ditorotila (kgotsa kumo e e tshwanang). Masa gape e ka dirisiwa go besa ditshipisi tsa mmidi. Tege e ka dirisiwa gape go kopantshwa le boupi go besa dikuku. Kongo ya kumo e ka nnete e tswelela ka kakanyetso!

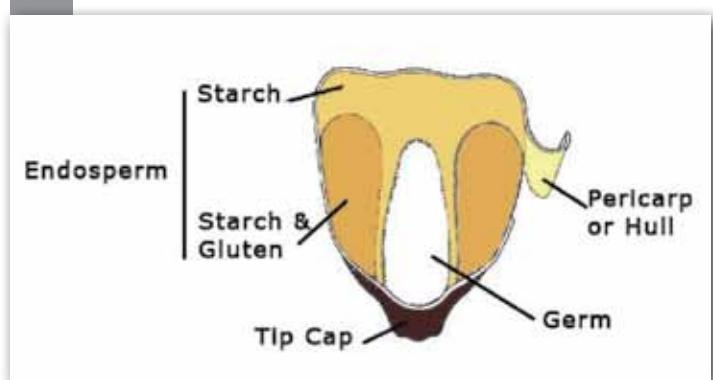
Mabapi le poloko, masa e ka omisiwa mme ya kolobetswa gape go dirisiwa. Boupi ba masa bo ka ungwa ka go dirisa masa e e sa kolobetswang thata mme e silwa fa go omile. **Boupi ba masa** gantsi bo dirisiwa go besa ditorotila tse di rekisiwang mo mabenkeleng.

MESOLA YA TUBAFATSO KE EFE?

- Go oketsa mouthwalo wa mmidi.
 - Tlosa matshetshetho a mo mantleng a tlhaka.
 - Go oketsa maemo a kotlo – go bopiwa Niasine/Kotla ya B3/Triptophane (amino asiti) go nna teng go thibela botlhokwakotlo – tota bolwetse ba pellagra.
 - Maemo a asiti ya phaitiki e tshabelelwgo nna godimo mo mmiding. Gona go kganelia kgopego ya tshipi, senke le kalsiamo e e leng mo mmiding o re o jang mme go ka tswelela go nna botlhokwa ba diminerale morago ga nako. Tiragalo ya tubafatso e fokotsa maemo a asiti ya phaitiki.
 - Tiragalo e e oketsa maemo a kalsiamo mme tota le maemo a poroteine e e fiwang mmele.
 - Borai bo a tloswa – tiragalo ya tubafatso e bo fokotsa gagolo – tota ka bontsi ba go fitlha 90%. Tiragalo e ya ngwao tota e na le mosola o o siameng go fetola maemo a mmidi e le dij. Ka go e dirisa, re tsaya dij. tse di sa siameng thata, mme re bopa dij. tsa maemo a a kwa godimodimo.
 - Ditlhakannyne di botoka go silwa mo maleng.
 - Go tokafatsa tiro ya go sila mmidi.
 - Go re kgonisa go fetola mmidi go nna tege e e bitswang masa.
- Tubafalo e e ka dirisiwa go apeiwa e le setampa kgotsa e ka silwa go dira masa (tlhakathkanya e e ngaparelang gannyne e e kolobileng gannyne e ka dirisiwa ka mekgwa e e farologaneng).

Tiragalo e e ka fetswa mo sediriswa sa go dira dijo (**Setshwantsho sa 3a** le **Setshwantsho sa 3b**). Fa e sa kgomarele go nna tege e e ngaparelang e e boleta, o ka tshela metsi gannyne, e le leswana la tee le le lengwe kgotsa a le mabedi ka nako le nako. Kwa mafelelong e tlaa nna boleta go nna tege e e siameng tota. Kgaolo e nngwe le e nngwe e o e dubang mo sedirisweng sa go duba e ka tsaya metsotso e e nnang 4 go 5 pele e nna tege e e siameng. Fa tege e le metsi thata, go bokete go e dirisa. Fa o omisa tege gannyne, ke tiragalo ya go phaphata dibolonyana bokana ba dibolo tsa golofo kgotsa o ka di dirisa jaaka o rata. Motswako gape o ka omisiwa mme wa dirisiwa morago ga nako go silwa go nna boupi wa go besa marotho le dikuku.

1 Mmoko wa mmidi.

Tsokotsa tlhaka sentle ka go dirisa sediriswa se se sefang.

Metsotso e le 4 go e le 5 mo sidirisweng sa go duba go naya tege e e tiileng.

TIRAGALO E TLHOKA ENG?

1

Tlhaka ya mmidi (mmala o mongwe le o mongwe) e lokelwa mo pitseng.

Ela tlhoko: Pitsa e se nne ya aluminiamo – dirisa ya tshipi kgotsa ya tchipitota.

2

Ina tlhaka mo metsing a a e khupetsang gagotlhe.

3

Go dilitara tse pedi tsa metsi, o lokela maswana a go ja a mabedi a kalaka (kalsiamo haiderosaite, e e ka rekiwang mo mabenkeleng a melemo), e e setseng e tswakilwe mo metsing a a bollo.

Ela tlhoko: Dirisa kalaka ka tlhokomelo. Netefatsa gore go na le motsamao wa mowa, gore kgakgamosi e se hemiwe. Se lokele diatla tsa gago mo metsing a kalaka. Tshela mmidi o o boleta o o ntshitsweng mo metsing a kala mo sedirisweng sa sefo (Setshwantsho sa 2) mme o o tsokotse sentle gape le gape ka metsi a a phepa – fudua ka leswana la kgong kgotsa ithwese diatlana fa o tlhosa kalaka mo mmokong wa mmidi. Tsokotsa mmidi sentle gape le gape. Fa o kgoma metsi a kalaka go ka tlisa thsenyego ya letlalo kgotsa le makgafo. Kalaka ke asiti mme e dirisiwa ka kelotlhoko.

4

Tlhakathakanyo ya metsi le kalaka e a bedisiwa mme e bedisiwa metsotso e e nnang 10 go 15.

Ela tlhoko: O ka kgona go bedisa mmidi go feta. Fa o bedisa mmidi go feta o phunya letlalonaya le le kwa ntle mo tlhakeng mme mmidi o simolola go monyela metsi, setatše se tlaa simolola go nna jeletine, mme tlhaka e e ntseng jalo e ka se tshwanele go bopa masa.

5

Jaanong pitsa e tloswa mo isong mme e tlogelwa go tsidifala bosigo botlhe – kgotsa tota diura tse robedi.

6

Phakela, o tlaa lemoga gore mmala o fetogile, matshetshetho a repile. Kgato e e latelang ke go tshela mmidi mo sedirisweng sa sefo le go tlhatswa mmidi ka metsi a a phepa o ntse o o tshasa ka diatla tsa gago go tlosa bontsi ba matshetshetho.

Ela tlhoko: Ke go tlosa perikaropo (Sesupetso sa 1), ya mmoko wa mmidi mo thekenoloi e e leng mosola go fokotsa maemo a borai ba mefutanngadule mo mmokong wa mmidi ka selekanyolekgolo se se kwa godimodimo. Re ka re tiragalo e ya tubafatso e neela tshireletso go batho ba ba jang.

7

Jaanong tlhaka e e bidiwa tubafalo. ■

Boikgethelo ba mekgwa ya bolaodi ba dijwalosebipo ka kgwedi ya Lwetse

DI JWALOSEBIPPO DI KA DIRISIWA SENTLE GO TOKAFATSA LENANEO LA GO JWALA DIJWALWA LA GAGO JAAKA LE NTSE MME DI KA BULA TSELÀ GO SE TOKOFATSE PHAROLOGANYO YA TSHEDISANYO YA DIMELA MO LENANEONG LA GO JWALA DIJWALWA LA GAGO FELA, MME LE KA NAYA GAPE TSHONO YA GO NNA LE MAFULO A MANTSHWA A O KA A DIRISANG GO FUDISA DIRUIWA TSA GAGO.

BOMORAGO

Go botlhokwa go itse gore mmu ga se selo se se emisang dimela fela, mme ke thulaganyo e e phelang, e e hemang mowa, e e bopilweng ka dikhemikale, dintilha tsa ditiragalo tsa popego le tse di diragalang mo ditshedding. Bontle ba dijwalosebipo ke gore di ka nna le seabe go dikgaolo tse tharo tse tsotlhe. Tlhopho ya tlhakathkanyo ya dijwalwa tse di ka dirisiwang go nna dijwalosebipo e ka thusa go fokotsa pataolo ya mmu kwa ntle ga go boela morago go dirisa mogoma. Mefuta e le esi ya dijwalosebipo e ka dirisiwa go beteleta mefero. Sekao se se tshwanetseng ke mofuta wa losika la habore la *Saia*. Fa tlhakathkanyo ya dijwalwa e na le dijwalwa tsa mofuta wa losika la mabele di ka naya moriti o o pila mo mmung ka dikgwedi tse ditelele tsa selemo mme jalo di ka sireletsa mmu go se fiswe ke letsatsi le le fisang thata ka nako e. Tlhopho ya mefuta ya dijwalwa mo tlhakathkanyong ya peo gape e ka thusa go tsweleletsa dikotlo tse di ntseng di le mo mmung gore di dirisiwe ke dijwalwa tse di di latelang, mo go ka fokotsang botlhokwa ba bokana ba monontsha ka ngwaga e e latelang. Fa o dirisa le dijwalwa tsa losika la dierekisi le dinawa go ka go naya naiterojene mo mmung mme e ka dirisiwa ke dijwalwa tse di latelang.

Dr Johann Strauss, Molaodi wa Disaense tse Dimela, Dipatlisiso le Tlhabololo ya Thekenoloji mo Lefaheng la Bolemiru la Kapabophirima. Romela emeile go johannst@elsenburg.com

Go na le dintilha tse tharo tsa boithlophelo fa o dirisa dijwalosebipo, mo go leng go di tlhogela mo tshimong go nna disalela, go di kgaola gore di ome kgotsa go di fudisa. Ntla e nngwe le e nngwe e na le mosola le bokoa. Dipatlisisong tse di dirilweng kwa Polaseng ya Dipatlisiso ya Langgewens di supile gore go fudisa le go tlogela mo tshimong go mosola go feta go di kgaola go di omisa. Go na le kotlo e ntsi e e salang mo magodimong a mmu mabapi le fa di kgaolwa go omisiwa. Tshekatsheko ya bokana ba kotlo ba dijwalosebipo e supile gape gore tlhakatlhakanyo ya dijwalosebipo e ka naya kotlo e e lekalekaneng ka botlhokwa ba kotlo ba diruiwa, mo gape go ka fokotsang tlhotlhwa ya koketso ya dijo.

BOAODI BA DIJWALOSEBIPO

Ka maswabi peo ya dijwalosebipo e ka nna tlhotlhwa e e kwa godimo thata mme ka moo maikaelelo a go laola dijwalosebipo ke go fokotsa tlhotlhwa ya go lokela peo mo mmung, kgotsa go tlogela ga gothe. Ka dipatlisiso tsa rona re jwala dijwalosebipo ka go se dirise monontsha ga gothe, mme mongwe a ka lokela monontsha ka bonnye (tlase ga dikilgeramo tse 10 tsa naiterojene mo heketareng) go tlhotlhletsa go mela ga dimela fa di simolola. Ga re gasetse sebolayamefero, sebolayaditsenekegi

Ditshwantsho tsa 1 - 3: Mekgwa e meraro e dijwalosebipo di ka laolwa.

kgotsa sebolayangngadule ka setlha sa go medisa dijwalosebipo. Ka kgwe-di ya Lwetse re tlosa dijwalosebipo tsotlhgo netefatsa gore peo e se sale mo masimong.

Go tlosa dijwalosebipo tse di tlogetsweng mo tshimong

Tlhopho ya mefuta ya dijwalwa tse di loketsweng mo tlhakathkanyong ya peo gape e tlaa laela gore o tlaa tlosa dijwalosebipo jang. Fa go na le peo ya mefuta ya losika la mabele mo tlhakatlhakanyong, go tlaa tokafatsa go tlosa ga dijwalosebipo ka gore o ka dirisa sediriswa sa go papaitelang fela. Le gale, fa go na le palo e e kwa godimo ya peo ya dijwalosebipo tsa losika la dierekisi le dinawa jaaka dibetshe le dikelobere mo tlhakathkanyong ya peo, sediriswa sa go papaitela se ka se kgone se le esi mme o tlaa tshwanelo go gasetsa sebolayamefero morago ga tiriso ya sediriswa sa go papaitela.

Go tlosa dijwalosebipo tse di kgaotsweng go oma

Fa o dirisa dijwalosebipo ka go di kgaola go nna tshwang go botlhokwa go di kgaola pele di supa peo. Go netefatsa gore re se nne le tswelelo ya peo e e ka nnang mefero modijwalweng tse di latelang. Go tlhoga gape ga dimela morago ga go di kgaola go nna tshwang go ka se nonofe go lekana go tlhoka tiriso ya sediriswa sa go papaitelang. Go gasetsa sebolayamefero fela go ka siama. Ka tlwaelo fa tlhopho e ya tiriso ya dijwalosebipo e diriswa ga go sale disalela tse di seng dintsi mo mmung ka mafelelo a setlha. Ka go kgaola tshwang ka go tlogela dimela di sa le telelenyana go ka fokotsa bothata ba go di tlosa.

Go tlosa dijwalosebipo morago ga go fulwa

Leano morago ga tiriso ya dijwalosebipo go di fudisa ke go bona poelo ya madinyana a a dirisiwang go di jwala ka go uma mašwi kgotsa nama. Go ikaega ka maermo a tlelaemete ka setlha, dijwalosebipo di ka fudisiwa go feta gangwe fela. Palo ya go di fudisa e laelwa ke kgono ya go mela ga dimela gape morago ga go fulwa. Go dirisa palo e e kwa godimo ya diriuwa ka dinako tse dikhutswane ke tshwanno. Fa o batla go oketsa kgono ya go mela ya dimela tsa dijwalosebipo fa di fudiswa, tiriso ya kgasetsgogodimo

ya kotlo ya dimela e ka thusa go mela gape ga tsona. Gakologelwa gore tshwanno ke go sadisa disalela ka bontsi jaaka o ka kgona mo tshimong morago ga setlha mo mmung go o sirelets. Go mela gape ka mafelelo a setlha go ka thibelwa ka go dirisa sediriswa sa go papaitelang kgotsa ka go gasetsa sebolayamefero.

BOKHUTLO

Dijwalosebipo di ka bula lebati la dikgono tse dintshwa go balemirui ka mekgwa e e farologaneng. Jaaka re ntse, re ntse re dira go rulaganya sebaleledi sa bokana ka selekanyo mo lekgolong ba dijwalosebipo tsa mefutafuta mo tlhakatlhakanyong ya peo e e diriswang. Go kopantsha le kgono e go tlaa nna kgono ya go fetolafetola bokana ba peo ya mefutafuta e e leng teng go lekalekantsha tlhotlhwa ya peo e e diriswang jaaka go ka kgonegwa. ■

Ditiragalo tsa Bali tsa 2019/2020

M

O ATHIKELENG E RE LEBELELA DITIRAGALO TSE DI FAROLOGANENG TSA GO UMA BALI, FA E LE GORE O BATLA GO E JWALA, LE BO-GARE BA THOBO.

Go ya ka Komiti ya Kakanyetso ya Bokana ba Dijwalo (CEC), bokana ba naga e dirisiwang go jwala bali ka 2019 e ka nna diheketara tse 118 500 (**Lenaneo la 1**), go bapisa le diheketara tse 119 000, ka thobo e e neng e le ditono tse 421 500 ka 2018.

Go uma go supiwa ke bokana ba naga e dirisiwang le bokana ba thobo; le gale, dintlhla tse pedi tse di tshegetswa ke maemo a bosa. Fa go lebilwe dipelaelo tse di thietsang ke maemo a bosa le maikaelelo a go jwala, athikele e tsaya dilekalekantsho tse di rileng ka go dirisa bokana ba naga e dirisiwang le bogare ba bokana ba thobo e e bonwang jaaka di supiwa ke Komiti ya Kakanyetso ya Bokana ba Dijwalo go ya ka dingwaga tse tharo tse di fetileng e le motheo go baka bokana ba thobo ka 2019.

Lenaneo la 2 le supa kgaolo ya naga e jwalwang mo aksese ya x ka maikaelelo a go jwala mo magareng le bokana ba kumo mo aksese ya y. Mo aksese ya x, re na le pharologanyo ka maikaelelo a go jwala ka fa molemeng le ka fa mojeng, mo go supang gore kumo ka bogotlhe e ka nna 5%, 10% kgotsa 15% godimo kgotsa tlase ga jaaka CEC e kaela. Mo aksese ya y re na le pharologanyo ya godimo le tlase ga bokana ba kumo e e leng ditono tse 4 ka heketara, mme bokana ba thobo bo ka nna ditono tse 474 000.

Fa re tswelela go ya ka fa molemeng mo lenaneong, fa go jwala ka go fokotsa ka 15% (diheketara tse 100 725) mme bokana ba kumo bo sala bo le 4 t/ha bokana ba kumo bo tlaa nna ditono tse 402 900. Fa re tswelela ka fa mojeng mo lenaneong, fa bokana ba go jwala go oketsegka 15% godimo ga maikaelelo a go jwala, mme bokana ba thobo bo sala bo le ditono tse 4 ka heketara, bokana ba kumo bo ka oketsegka go nna ditono tse 545 100. Go lekalekantsha ka mokgwa o go ka dirisiwa gotlhe go supa kopantsho ya bokana ba naga e jwalwang le bokana ba thobo e e bonwang.

SEEMO SA BOSA MO DIKGALONG MO BALI E JWALWANG

Fa re lebelela intekese ya bokana ba pula ya selekanyo sa boleng, go bonala komelelo e tseneletseng mo dikgalong tsa kwa borwabophirima tsa kgaolo ya Kapabophirima ka nakotelele (dikgwedi tse di ka nnang 24 go tse 36) jaaka go supiwa go ya go mafelelo a kgwedi ya Motsheganong 2019, ka ditshupetso tsa kgololesego ka dikgwedi tse lesome le bobedi go tse thataro tse di fetileng.

Mo dikgalong tsa bokonebothaba tsa lefatshe la rona mme le mo go bogare ba lona, maemo a tokafatseng a bonalwa ka dikgwedi tse thataro tse di fetileng (**Sesupetso sa 1**) morago ga koketso ya pula e e neleng mo dikgalong tse ka mafelelo a selemo/tshimologo ya lethafula ka 2019. Bogotlhe ba pula e e neleng ka kgwedi ya Motsheganong 2019 mo dikgalong tsa Bophirima le bogare go ya go borwa go kgaologare ya Kapabothaba go tsamaelana sentle le maemo a bosa a a tlwaelegilweng ka dikgwedi ya Motsheganong.

2 Kanoko mabapi le bali ka go dirisa bokana ba naga e jwalwang le bokana ba thobo e e bonwang.

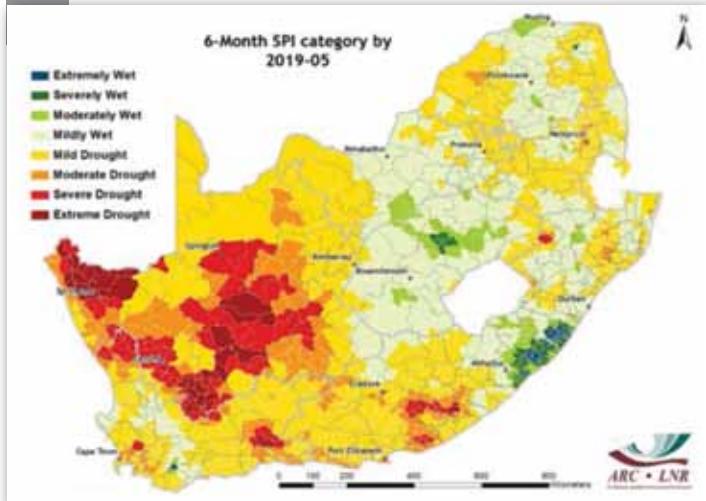
		Kgaolo e e jwalwang (ha)						
		-15%	-10%	-5%	MAIKAELELOA CEC	5%	10%	15%
Thobo (t/ha)	2,34	100 725	106 650	112 575	118 500	124 425	130 350	136 275
	3,75	235 697	249 561	263 426	277 290	291 155	305 019	318 884
	4,00	377 719	399 938	422 156	444 375	466 594	488 813	466 594
	4,25	402 900	426 600	450 300	474 000	497 700	521 400	545 100
		428 081	453 263	478 444	503 625	528 806	553 988	579 169

*Kitso jaaka e ne e le ka 24 Seetebosigo 2019

**Ikageng Maluleke, moitseanape wa tsa boitsholelo yo mmotlana, Grain SA.
Romela emeile go Ikageng@grainsa.co.za**

1 Intekese ya bokana ba pula ya selekanyo sa boleng (SPI) mo Aforikaborwa ka dikgwedi tse thataro (Sedimonthole 2018 – Motsheganong 2019).

Motswedi: ARC, 2019

Mo dikgaolong tsa borwabophirima tsa lefatshe la rona, bogotlhe ba pula e e neleng bo ne bo lekana le bokana ba pula e e tlwaelegilweng ka dikgwedi tse di supang go oma tsa Motsheganong. Go solo felwa gore maemo a a tshwanang a tlaa tswelela go nna teng ka dikgwedi tsa nako ya go jwala. Dijwalo tse di nosetswang di tshwanetse go kgona tota, ka matamo go ya ka lefathse la rona lotlhe a le mo maemong a go nna le metsi a siameng.

1 Neelo le topo ya bali ka 2019.

Maikaelelo a go jwala ka tshupetso ya CEC (ha)	118 500
Bogare ba thobo (t/ha)	4,00
Thoto e e tsweleletswang ya 2018/2019 (ditono)	166 800
Tiriso ka bogotlhe (ditono)	326 000
Thoto e e sa tswelelang (dikgwedi tse di leng ± 1,5) (ditono)	129 000

AKANYA JAAKA MOKGWEBI

RONA BOTLHE RE GATELETSE MO DIATHIKELENG TSA RONA GORE DIKGWETLHO TSA GO DIRISA BOLEMIRUI MO AFORIKABORWA DI NTSE DI NTSIFALA. BALEMIRUI BA RONA BA NTSE BA IPHITLHELA BA TLHASELWA KE DIKGWETLHO MABAPI LE DIKGWEBO TSA BOLEMIRUI TSA BONA KA GO OKETSEGA. RE LEMOGA BOTLHOKWA BA TSHIRELETSEGO KA BOPOLOTIKI, KOKETSO YA DIPHETHOGO MO MAREKISONG, KOKETSO YA TLHOTLHWA YA DILO MME TOTA LE BONAKOFATSO BA PHETHOGO YA TLELAEMETE, GO SUPA DTLHASELO TSE DINGWE FELA.

Jalo, mo tikologong ya bokgwebo ya segompieno, tota ya bolemirui, tikologo ya bokgwebo e tlhola e fetoga e ntse e sutasuta mme go thatafatsang kgono ya go falola.

KABAKANYO

Mo diathikeleng tsa pele re gateletse nthla ya go kabakanya mo kgwebong ya gago go laola dikgwethlo tse. Tlholtlhomisa go kabakanya kgwebo ya gago mo ditiragalong tse di farologaneng ka ntlha ya go ikaelela go laola koketso ya poelo ya madi le go laola diphatsa. Mosola wa go kabakanya – tokafatsa kelelo ya madi, phatlhalatsa diphatsa, koketso ya poelo – go gaisa dibebejane. Fa o sa nagane go kabakanya kgwebo ya gago, o tlaa sokola go phela o le molemirui mo Aforikaborwa. Mme, ba bantsi mo go lona ba tlaa nganga gore polase e nnye mme le ka se kgone go kabakanya. Go ka nna nneta mme go na le ditsela tse dingwe go kgona go kabakanya mo gongwe e le bojanala ba bolemirui.

Ka tlwaelo go kabakanya go akaretsa go kopantsha ditiragalo tsa bolemirui tse di sa tlhaselweng ke diphatsa tse di tshwanang. Jaaka, kabakanya go dijwalwa tse di melang ka dinako tse di farologaneng e bile di se kgone go bolaiwa ke komelelo ka go tshwana. Ka go kopantsha kgaolo ya diriuwa go tlaa fokotsa diphatsa gagolo. Mme gakologelwa, fa o oketsa mefutafuta ya ditiragalo, bojanala ba bolemirui ke yona eo fela, o fokotsa palo ya diphatsa tse di ka go tlhaselang.

Molemirui gantsi a ka akanya gore ga a na bogoni le didirisiva (madi, polase, badiredi le ditiragalo) go simolola go dirisa bojanala ba bolemirui ka go bula polase ya gagwe go etelwa ke baeng. Le gale, mokgwebi o tlaa lemoga gore ga o tlhoke marobalo a dinaledi tse tlhano kgotsa ditiragalo tse di tseneletseng go amogela baeng ba bojanala. Ela tlhoko bodiredi bo bo tseneletseng mme tlhokomela gore sengwe le sengwe se o se dirang se nne sa maemo a a kwa godimodimo.

BOJANALA BA BOLEMIRUI

Fa o kanaya go dirisa bojanala ba bolemirui gakologelwa gore mo o nnang teng go tlaa nna ntlha e e kgonisang tiragalo e. Go fitlha le go tsena mo polaseng ya gago go nne botoka tota. Jalo, go nna gaufi le toropo e ton a ditsela tse di siameng kgotsa gaufi le masepala go tlaa oketsa bogongwe ba go kgona. Mo *Farmer's Weekly* ya nako e e fetileng e se kgale, go ne go na le athikele ka molemirui yo a umang beine mo polaseng e nnye yo a lemogileng gore go gaisana le baumi ba bagolo ba dibeine mo marekisong go tlaa nna thata tota. Ka gore ba nna mo lefelong le le leng pila, gaufi le megaga ya Cango le toropo ya Oudtshoorn, e le mafelo a a gogang baeng ba bantsi, ba simolola tiragalo ya go rekisa dijo mo marekisong a dijo le go lwatsisa beine le majwala a ba a umang mo polaseng ya bona. Leago la kgale mo ba neng ba paka dilo le fetotswe go nna lefelo la mo go jewang dijo le mo go

Marius Greyling, Mokwadi wa Pula Imvula. Romela emeile go mariusg@mcgacc.co.za

Iwatswang dino teng mme ba fokotsa tlhotlhwa ya go simolola gagolo. Ka gore ba rekisa sengwe se se bothokwa mme ba naya bodiredi bo bo maemo a a kwa godimodimo tota, thekiso ya bona ya segompieno ke go dirisa dipuisano tsa mo deseleng le batho ba ba bolelang ba bangwe.

Baeng ba bojanala ba segompieno ba rata go dira tiragalo e nngwe – ba batla go diragalelwya ke selo 'sengwe' kwa ntle ga ditoropo. Baeng ba bojanala gantsi ba rata gape go reka dilwana tse di bopilweng mo tikologong. Ka go dira gore ntlha e e go direle kgaolo ya bojanala ba bolemirui e ka go naya poelo ya madi go oketsa poelo e o e bonang mo polaseng ya gago mme e ka oketsa kgono ya gago go phela, tota fa o na le mathata a mantsi a go kgona go tswelela go dirisa bolemirui.

Simolola ka bonnye, e le sekao, simolola ka phaposi ya borobalo e le nngwe fela ka mo o ka nayang dijo kgotsa mo o ka rekisang dijo tsa mo tikologong mme gape le/kgotsa lebenkelenyana le le rekisang dilwana tse di bopilweng mo polaseng. Mme gape le ditiragalo tsa kwa ntle – ditsela tsa dibasekele, go palama dipitse, go tsamaya ka kariki ya ditonki kgotsa koloi e e gogwang ke dipholo, terekere le koloi, go thaisa ditlhapi – go netefatsa tsenyo ya madi ka go tswelela mo godimo ga e e tliswang ke ditiragalo tsa polase. Oketsa jaaka go tlhokiwa.

Fela maloba go ne go na le tshupetso mo TV ka monna mongwe yo o tswang kwa Kenya, yo jaanong a nnang kwa Kapa, yo o simolotseng go bopa dintlefatsi tsa matlo ka go dirisa ditlhako tsa go thuma tse di latlhwang. Dithlako tsa go thuma tse di a momagangwa mme di bopa dintlefatsi tsa di ntle tota. Ka go dirisa dilwana tse o kgonne go naya batho tiro – o ba duela go tlisa ditlhako tse di latlhwang go ene. Ke sekao se le sengwe fela sa go akanya jaaka motho yo a leng mokgwebi.

Jaaka go solo felwa, fela jaaka ditiragalo tse dingwe tsa kgwebo ya gago, tiragalo ya bojanala ba baeng e tlaa tshwannwa go laolwa ka tshwanno ka go loga maano sentle, go rulaganya ka tshwanno, go dirisa maano le go laola dintlha tsotlhe tse di tlhokiwang go laolwa. Kgaolo e le nngwe ya bolaodi e e tlhokang kelotlhoko gagolo ke thekiso. Mme gape go basimolodi, dirisa dipuisano mo diseleng ka tuelo e e kwa tlase thata. Se se bothokwa mabapi le tiriso ya dipuisano mo diseleng ke go tlhola go ntshwafatsa kitso le go goga baeng go buisa tse di o buang. Tse di bolelwang ke baeng ba bangwe gape ke ntlha e e ka dirisiwang go rekisa tiragalo ya gago.

BOKHUTLO

Molaetsa wa athikele e – se nagane gore le balemirui fela, simolola go ipona le le bakgwebi/beng ba kgwebo, kgotsa mo mafokong a segompieno badirisi ba madi, mme akanya e bile dira jaaka mokgwebi. Tlogela go akanya gore o ka oketsa poelo ya polase ya gago jang; akanya gore o ka oketsa poelo ya kgwebo ya gago jang. ■

MOLEMIRUI WA NGWAGA WA GRAIN SA

– go dira thata le go somarela go naya tuelo

KGAISANO YA MOLEMIRUI WA NGWAGA YA GRAIN SA YA NGWAGA LE NGWAGA KE NTLHAKGOLO GO BALEMIRUI LE BADEREDI BA GRAIN SA BOTLHE. KE TSHONO GO BALEMIRUI BOTLHE BA BA LENG MALOKO A LENANEO LA TLHABOLOLO YA BALEMIRUI, LE FA KGWEBO YA BONE E LE NNYE KGTSA E KGOLO, GO IKGANTSHA KA GO SUPA GORE BA DIRILE THATA KA GO SOMARELA.

Baemedi ba bae mela balemirui ba ba leng diketekete ba ba jwaland tlhaka mo lenaneong le ba ba dirang thata ka letsatsi le lengwe le le lengwe go naya ba malapa a bone dijo, balemirui ba ba agang dikgwebo tsa bone ka boiketlo mme gape le bao ba ba dirang thata go bona kgwebo ya bolemirui e e ka tswelelang.

Ga go kgonege go tsenya molemirui mongwe le mongwe yo a tshwanetseng, ka ba le ba bantsi tota, jalo ba ba tlhophiwang ba tlhomiya go nna sekao sa gore go ka kgonwa eng. Kgaisano e e akaretsa gore go tseiwe ba le mmalwa ba Boitshetso, Bobotlana, Bokgonego ba

Liana Stroebel, Morulaganyi wa
Grain SA mo Kgaolong, Kapabophirima.
Romela emeile go liana@grainsa.co.za

Motla o Montshwa le Papadi ya Bokgonego ya Motla o Montshwa ba ba leng baemedi go tswa mo dikgaolong tsotlh tsa Aforkaborwa ka go dirisa dielo tsa bokgoni tse di tseneletseng, morago molemirui mongwe le mongwe yo o tlhophiweng a etelwe ke lekoko la katlholo le le potsolosang molemirui mabapi le ditiragalo tsa gagwe tsa go uma, boloodi ba madi, pego ya ditiragalo, tswelelopele ka bophara, boleng ba kumo ya bona mme le tse dingwe le tse dingwe gape. Re ka netefatsa gore kgaisano e ga se tironyana fela.

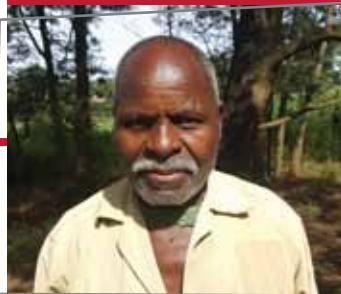
Re itumela go le itsese baemedi ba Molemirui wa Ngwaga wa 2019:

BAEMEDI BA MOLEMIRUI WA BOITSHETSO

Bonisiwe Berlinah Nhlengethwa

Phoma Duma

Mazonya Elijah Dhlamini

Kgaolo: Piet Retief, Louwsburg
Molokaganyi: Jurie Mentz

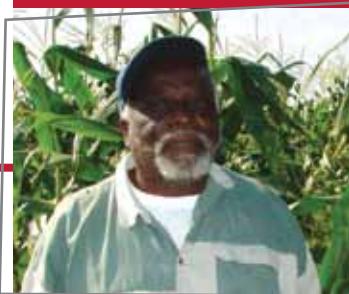
Velile Madikizela

Bavelile Sylvina Madlala

Jabulani Emmanuel Mazibuko

Amos Mfaniseni Kubeka

Kgaolo: Estcourt, Dundee/
KwaZulu-Natal
Molokaganyi:
Graeme Engelbrecht

Ndinda Hezekia Mkhonza

Kgaolo: Oshoek/
Carolina, Mpumalanga
Molokaganyi:
Jerry Mthombothi

Lena Samaria Msibi

Kgaolo: Badplaas,
Gert Sibande
Molokaganyi:
Jerry Mthombothi

Ester Phumelele Ngidi

Kgaolo: Dannhauser,
Dundee/KwaZulu-Natal
Molokaganyi:
Graeme Engelbrecht

BAEMEDI BA MOLEMIRUI WA BOBOTLANA

Bheki Isaia Mabuza

Kgaolo: Piet Retief, Louwsburg
Molokaganyi: Jurie Mentz

Joconia Mthethwa

Kgaolo: Piet Retief, Louwsburg
Molokaganyi: Jurie Mentz

Mfuneni Themba Mayisela

Kgaolo: Piet Retief, Louwsburg
Molokaganyi: Jurie Mentz

Zamokwakhe Nathaniel Khoza

Kgaolo: Bergville, Dundee/
KwaZulu-Natal
Molokaganyi:
Graeme Engelbrecht

Mkhombiseni Dumdumu Hlongwane

Kgaolo: Bergville, Dundee/
KwaZulu-Natal
Molokaganyi:
Graeme Engelbrecht

Mdumiseni Welcome Hadebe

Kgaolo: Winterton, Dundee/
KwaZulu-Natal
Molokaganyi:
Graeme Engelbrecht

BAEMEDI BA MOLEMIRUI WA BOKGONEGO BA MOTLHA O MONTSHWA

Sabatha Ewart Mthethwa

Kgaolo: Dannhauser,
Dundee/KwaZulu-Natal
Molokaganyi:
Graeme Engelbrecht

Elias Mtikulu

Kgaolo: Harrismith,
Free State
Molokaganyi:
Johan Kriel

Thobani Goodwill Ntonga

Kgaolo: Cedarville, Alfred
Ndzo/Eastern Cape
Molokaganyi:
Luke Collier

KANOKO YA MMU YA SETLHA SE SE TLANG

GO NA LE DIKGALO TSE DINTSI TSE O TSHWANE-TSENG GO DI ELA TLHOKO FA O SIMOLOLA GO BAAKANYA MASIMO A O YANG GO A DIRISA KA SETLHA SE SE TLANG. TIRO E E TSHWANETSE GO SIMOLOLA PELE GA NAKO GO GO NAYA NAKO YA GO LOGA MAANO KA THSWANNO. FA SEDIRISWA SA GO ROBA SE TSENA MO SE TLHATSWANG TENG MME KUMO YA GAGO GA BOFELO E RWALELWA; KE NAKO YA SIMOLOLA GO NAGANA KA SETLHA SE SE TLANG.

Go sala o kgona go gaisana mo tikologong e e tlholang e fetoga molemiru o tshwanetse go nna pele ga nako ka dinako tsotlhe. Mo athikeleng e re tlaa ela tlhoko kgato e le nngwe ya tse o tshwanetseng go di ela tlhoko: **Go tsaya diteko tsa mmu.** Go kanoka mebu ya gago go thwana le go buisa mmepe le go tlhaloganya gore o tshwanetse go ya ntlheng efe. Ditswamorago tsa go sekaseka diteko tsa mebu di tshwanetse go amogelwa pele ga nako gore o kgone go nna le nako ya go di tlhaloganya le go sala morago ditshupetso tse di di go nayang jaaka o ka kgona.

Go thata go dumela gore go sa na le balemirui ba bantsi gompieno ba ba dirisang bolemirui ba ba sa diriseng sedirisiva se se botlhokwa se. Tumelo ya ka ke gore; kanoko ya mmu e tshwanetse go nna motheo o o agelelang kgwebo ya gago ya bolemirui. Selo se sengwe le se sengwe se re se dirang re le balemirui se amanya le mmu. Mo mmung ke mo dijо tsa rona le bophelo ba rona bo tswang, mme jalo ke ka moo re tshwanetseng go o tlhokomela jaaka re ka kgona. Mmu o a phela, o tletse dinontsha, kotlo le ditshedinyaya tse di nayang dijwalwa tsa rona tse re di jwalang kotlo e di e tlhokang go mela. Fa re tswelela go ntsha re sa busetse, re tlaa fitlhela gore se re se dirang se sa kgone go tswelela.

Selo se se phelang se na le mokgwa le boleng ba sone. Gape se na le letlhoko la sona. Dilo tse dingwe tse di phelang di tlaa swa mme di tlaa latlhega fa di sa tlhokomelwe ka tshwanno. Fela jalo mebu ya rona! Go bona le go tswelelsa maemo a a lekaneng a kgono, tota go nna teng ga kotlo e e lekaneng, go botlhokwa thata fa naga e e dirisiwang go uma kumo ya bolemirui e tshwanetse go dirisiwa go tswelelela go naya dijо go batho ba palo ya bona e ntseng e tswelela go oketsegia. Kanoko ya mmu ke sedirisiva se re tshwanetseng go tswelela go se dirisa go re kgonisa go netefatsa lebaka e.

RE DIRE JANG?

Kanoko ya mmu e batla go supa gore ke mefuta efe ya kotlo e e leng teng mo mmung e e ka dirisiwang ke dimela mme gape le gore go tlhokiwa mefuta efe ya kotlo. Dikao tsa mefuta ya kotlo e, e ke nna dilо jaaka fosefore, pata-siamo le magenesiamo. Go na le mefuta e mentsi ya mefuta e ya kotlo mme tsotlhe di na le mosola wa tsona go medisa le go tswelelsa dimela tsa rona.

Go rulaganya kanoko ya mmu mongwe o tlhoka go tlosa teko ya mmu mo mmung ka thuso ya sentshammu mme a e kanoke mo lefelong la go sekaseka popego ya mmu. Le gale, mongwe a ka se kgone go tsaya tekо e le nngwe fela mo tshimong a bo a tsaya gore ke tshupetso e e rileng ya mofuta wa mmu mo tshimong eo. Popego ya mmu mo kgaolong e nngwe le e nngwe ya lefatshe ga e tshwane mme jalo o tshwanetse go tsaya diteko ka go lekalekana gongwe le gongwe go kgona go tlhaloganya jaaka dikgaolo

Gavin Mathews, Selekanyo sa Bachelor sa bolaodi ba tikologo. Romela emeile go gavmat@gmail.com

tsa mmu mo masimong a gago di rulagantshweng. Go kgona go uma kumo ka go lekana o tshwanetse go tsaya diteko tsa mmu ka go lekana. Kgaolo e nngwe le e nngwe e e dirisiwang go tsaya diteko e tshwanetse go supiwa ka go e lekalekantsa e bile le go e taya leina ka tshwanno go kgona go e sekaseka ka tlhaloganya fa go kwalwa ditswamorago tsa tshekatsheko. Fa diteko tsa gago di loketswe mo dikgetsaneng ka tshwanno e bile di neilwe ditshupetso tse di tshwanetseng o ka di romela go lefelo la go sekaseka popego ya mmu le le leng gaufi le mo o leng teng. Barekisi ba monontsha ba bantsi ba ka go direla tiro e fa o ba duela.

RE E TLHALOGANYA JANG?

Fa re amogela lekwalo le le supang popego ya mmu wa rona gantsi le ka go tshosa mme le ka bonega e kete le kwadilwe ka puo e e sele ya mafoko a a sa tlhalogangweng, dipalo tse di makatsang le ditshupetso tse o sa kgoneng go di rarabolola. Ka lesego, go na le batho ba ba nang kitso ya go rarabolola ditshupetso tse mme ba tlaa go naya tlhaloso ya dintlha tsotlhe mabapi le gore mmu wa gago o tlhoka eng e bile le gore ka bokana kang. Barekisi ba monontsha ba bantsi gape ba tlaa kgona go go naya ditaelo mabapi le diteko tsa mmu tsa gago tse o di amogetseng.

RE TSHWANETSE GO DIRANG?

Go kgona go bona bokana ba kumo jaaka go tshwanetse, o tshwanetse go leka go naya dimela tsa gago kotlo yotlhe e di e tlhokang go mela ka tshwanno. Nnete ke gore o tshwanetse go tlola o ela tlhoko tekanyetso ya ditshete. Gakologelwa gore bogolo o leke go aga kotlo mo mung wa gago ka go dirisa nako e telelenyana kwa ntle ga go leka go dira tiro e gare ga ngwaga e le nngwe fela mme wa felela o latlhegelwa ke polase. Fa o ntse o tswelela go tokafatsa le go bona koketsu ya kumo e o e bonang fela o ntse o tswelela ka tshwanno.

Fa o setse o tlhalogantse ditswamorago tsa tshekatsheko ya diteko tsa mmu tsa gago o tshwanetse go swetsa gore o tlaa batla go dirisa monontsha wa mofuta ofe go kgona go simolola go baakanya maemo a kotlo mo mmung wa gago jaaka o ka kgona. Jaanong o tlaa tshwanelo go romela taelo ya go reka ya gago go morekisi wa monontsha pele ga nako go go kgonisa go o lokela mo mmung ka tshwanno le ka bokana bo bo tlhokiwang jaaka go supiwa mo ditekong tsa mmu tsa gago. Go lekalekantsa bokana bo bo lokelwang ka sedirisiva sa go lokela monontsha go botlhokwa thata.

Go tswelela go tshegetsa le go oketsa bokana ba kotlo mo mmung wa gago o o o dirisang go uma kumo ya bolemirui go bothhokwa thata, e seng go rona jaanong fela, mme tota go ba ba tl Lang morago ga rona. Kanoko ya mmu le tlhaloganya ya teng ke sedirisiva sa bolaodi se se botlhokwa tota mme se ka re thusa go kgona go tswelela go dirisa bolemirui go tswelelela. ■

PULA IMVULA

Barulaganyi

GRAIN SA: BLOEMFONTEIN

46 Louw Wepener Street
1st Floor
Dan Pienaar
Bloemfontein, 9301
■ 08600 47246 ■
■ Fax: 051 430 7574 ■ www.grainsa.co.za

MOETELEPIPELWA BARULAGANYI

Jane McPherson
■ 082 854 7171 ■ jane@grainsa.co.za

MORULAGANYI WA

PHATLATLATSO

Liana Stroebel
■ 084 264 1422 ■ liana@grainsa.co.za

MOGATISANIMMIGO

INFOWORKS
Johan Smit ■ Ingrid Bailey ■ Marisa Fourie
■ 018 468 2716 ■ johan@infoworks.biz

Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui ya Batlhaka ya Afrikaborwa

MOKOPANYI WA TLHABOLOLO

Johan Kriel
Foreiseta (Ladybrand)
■ 079 497 4294 ■ johank@grainsa.co.za

Jerry Mthombothi

Mpumalanga (Mbombela)
■ 084 604 0549 ■ jerry@grainsa.co.za
■ Kantoro: 013 755 4575 ■ Smangaliso Zimbili

Jurie Mentz

Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)
■ 082 354 5749 ■ jurie@grainsa.co.za
■ Kantoro: 034 907 5040 ■ Sydwell Nkosi

Graeme Engelbrecht

KwaZulu-Natal (Dundee)
■ 082 650 9315 ■ dundee@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 816 8069 ■ Nkosinathi Mazibuko

Luke Collier

Kapabothaba (Kokstad)
■ 083 730 9408 ■ goshenfarming@gmail.com
■ Kantoro: 039 727 5749 ■ Luthando Diko

Liana Stroebel

Kapabophirima (Paarl)
■ 084 264 1422 ■ liana@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 816 8057 ■ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)
■ 082 877 6749 ■ dutoit@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 816 8038 ■ Lebo Mogatlanyane

Sinelizwi Fakade

Mthatha
■ 071 519 4192 ■ sinelizwifakade@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 816 8077 ■ Cwayita Mpotyi

PULA/IMVULA E TENG KA DIPUO TSE DI LATELANG:

Setswana,
Seaforekanse, Se  semane, Sesotho,
Sesotho sa Leboa, Sezulu le Sethosa.

Articles written by independent writers are the
views of the writers and not that of Grain SA.

10 Molemirui wa ngwaga wa Grain SA...

BAEMEDI BA MOLEMIRUI WA PAPADI YA BOKGONEGO BA MOTLHA O MONTSHWA

Stoffel Tawa Dhladhla

Kgaolo: Kestell, Free State
Molokaganyi: Johan Kriel

Paulus Mapota Mosia

Kgaolo: Edenville, Free State
Molokaganyi: Johan Kriel

Alfreda Stephanie Mars

Kgaolo: Moorreesburg,
Western Cape
Molokaganyi: Liana Stroebel

Andries Isak
van der Poll

Kgaolo: Riebeeck-Wes,
Western Cape
Molokaganyi: Liana Stroebel

WORDS OF
WISDOM

If you are working on something
exciting that you really care about,
you don't have to be pushed.
The vision pulls you.

~ STEVE JOBS

